

Μακεδονικά

Τόμ. 21, Αρ. 1 (1981)

Η εθνική δράση του Γεωργίου και Ιωάννου Ξανθού (Γευγελή) και του Αλεξ. Ζουμετίκου (μοναστήρι) κατά το Μακεδονικό Αγώνα

Κωνσταντίνος Απ. Βακαλόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.442](https://doi.org/10.12681/makedonika.442)

Copyright © 2015, Κωνσταντίνος Απ. Βακαλόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βακαλόπουλος Κ. Α. (1981). Η εθνική δράση του Γεωργίου και Ιωάννου Ξανθού (Γευγελή) και του Αλεξ. Ζουμετίκου (μοναστήρι) κατά το Μακεδονικό Αγώνα. *Μακεδονικά*, 21(1), 393–401. <https://doi.org/10.12681/makedonika.442>

Σ Υ Μ Μ Ε Ι Κ Τ Α

Η ΕΘΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΟΥ ΞΑΝΘΟΥ (ΓΕΥΓΕΛΗ) ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΛΕΞ. ΖΟΥΜΕΤΙΚΟΥ (ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ) ΚΑΤΑ ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΑΓΩΝΑ

1. Η Ιστορική έρευνα της χρονικής περιόδου, που παρεμβάλλεται ανάμεσα στο σινδρίο του Βερολίνου ως το κίνημα των Νεοτούρκων (1878-1908), αντιμετώπιζει ακόμη πολλά κενά για τη μελέτη της ιστορικής εξέλιξης του χώρου της «Μείζονος» Μακεδονίας, με την εδρεία της βέβαια γεωγραφική έννοια, η οποία περιλαμβάνει σήμερα περιοχές της ελληνικής, της σερβικής και της βουλγαρικής Μακεδονίας. Ίδιαίτερα αισθητή είναι η άπουσία μιάς συγκροτημένης συνθετικής εργασίας, βασισμένης στα διάσπαρτα αρχειακά δεδομένα, η οποία θα αναφέρεται στους εθνικούς αγώνες του ελληνοισμού της Βόρειας Μακεδονίας κατά την κρίσιμη φάση του μακεδονικού αγώνα (1904-1907)¹. Βρισκόμαστε όμως ακόμη και στο αρχικό και στο τόσο επίπονο στάδιο της συλλογής των αρχειακών πηγών, κυρίως απομνημονευμάτων των μαχητών του μακεδονικού αγώνα, οι οποίοι διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο κατά την εποχή εκείνη².

Στην παρούσα εργασία η ερευνητική προσπάθεια του συγγραφέα αποβλέπει να παρουσιάσει στην ιστορική επιστήμη την εθνική προσφορά δύο Έλλήνων λογίων της Βόρειας Μακεδονίας, του Ίωάννου Ξανθού, δασκάλου από τη Γευγελή, συγγραφέα της γνωστής μελέτης «Ιστορία της Γευγελής και εθνική δράσις των κατοίκων αυτής και των πέριξ χωριών», που εκδόθηκε στη Θεσσαλονίκη στα 1954, και του γυμνασιάρχου Άλξάνδρου Ζουμετικού από το Μοναστήρι, οι οποίοι συνέβαλαν και αυτοί κατά το μέρος τους στη νικηφόρα έκβαση του μακεδονικού αγώνα. Οι αγώνες τους αρχισαν ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα, όταν είχε κορυφωθεί σε ολόκληρο το μακεδονικό χώρο η ένταση των ξένων προπαγανδών, που απειλούσε το καθεστώς του ελληνοισμού³. Το γεγονός ακόμη ότι

1. Από την άποψη αυτή, εάν μιά πρώτη και πολύ αξιόλογη προσπάθεια πρέπει να θεωρηθεί η πολύτιμη μελέτη του καθηγητή Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia 1897-1913*, Thessaloniki 1966. Έξισου σημαντική για την εξιστόρηση του μακεδονικού αγώνα είναι και η μελέτη του Παύλου Α. Τσάμη, *Μακεδονικός Άγών*, Θεσσαλονίκη 1975. Ορισμένες ειδήσεις αντλούμε επίσης από την εργασία του Γεωργίου Μόδη, *Ο Μακεδονικός Άγών και η Νεώτερη Μακεδονική Ιστορία*, Θεσσαλονίκη 1950.

2. Πολύτιμη πηγή για τη συγγραφή του μακεδονικού αγώνα αποτελούν τα μέχρι σήμερα δημοσιευμένα απομνημονεύματα των μακεδονομάχων (βλ. σχετική μείναι τους στο Κωνσταντίνου Άπ. Βακαλόπουλου, *Ανέκδοτο μητρώο των μαχητών του μακεδονικού αγώνα*, «Μακεδονικά» 19(1979) 40-91, καθώς και τα διάφορα μητρώα, που περιέχουν λεπτομερή βιογραφικά στοιχεία για καθένα απ' αυτούς. Βλ. Κ. Άπ. Βακαλόπουλου, *ε.δ.*, σ. 41, ύποσ. 1).

3. Βλ. αναλυτικά στο Νικόλαου Βλάχου, *Το Μακεδονικόν ως φάσις του Άνατολικού Ζητήματος (1878-1908)*, Άθήναι 1935, σ. 5 κ.ε.

και οι δύο Έλληνες αγωνιστές, όπως και πολλοί άλλοι, προέρχονται από διαφορετικές γεωγραφικές περιφέρειες, οι οποίες δεν υπάγονται σήμερα μέσα στα όρια του ελληνικού κράτους, αλλά αποτελούσαν ως τις αρχές του αιώνα ζωτικές εστίες του ελληνισμού, όπου διαδραματίστηκαν οι κρισιμότερες φάσεις του μακεδονικού αγώνα, καθιστά ακόμη περισσότερο επιτακτική την ανάγκη για την παρουσίαση των εθνικών ύπηρεσιών τους με βάση τις ενδιαφέρουσες γραπτές μαρτυρίες τους¹, που παρέμεναν μέχρι σήμερα ανεκμετάλλευτες στα Άρχεια του Ίδρυματος Μελετών της Χερσονήσου του Αίμου².

2. Πριν όμως προχωρήσω στην εκτίμηση της εθνικής προσφοράς των δύο Ελλήνων λογίων της Βόρειας Μακεδονίας, θα πρέπει να επισημάνω το σημαντικότατο ρόλο, που διαδραμάτισαν οι Έλληνες εκπαιδευτικοί, στη μακεδονική υπόθεση, ήδη μετά το 1878, όπως στην περίπτωση αυτή, ο Ί. Ξανθός και ο Άλ. Ζουμετικός. Πραγματικά ελάχιστοι απ' αυτούς περιορίστηκαν στα τυπικά σχολικά τους καθήκοντα. Οι Έλληνες δάσκαλοι αποτέλεσαν τους πρωταρχικούς πυρήνες της εθνικής αντίστασης κατά την τουρκοκρατία σ' ολόκληρο το μακεδονικό χώρο. Έτσι και ο Ίωάννης Ξανθός, παράλληλα με τη διδασκαλική του ύπηρεσία, διετέλεσε πράκτορας γ' τάξεως της Φιλικής Έταιρείας της Γευγελής, ή οποία ιδρύθηκε από τον Χρηστ. Δέλλιου ή Ζαχαροπλάστη³, και συμπεριέλαβε πολυάριθμα μέλη, μετέφερε εμπιστευτικά έγγραφα και έκρυψε πολλές φορές άρχηγους των ελληνικών άνταρτικόν ομάδων κατά το μακεδονικό αγώνα⁴.

Άνάλογες σέ σπουδαιότητα εθνικές ύπηρεσίες πρόσφερε ο γυμνασιάρχης του Μοναστηρίου Άλ. Ζουμετικός⁵, ο οποίος έλαβε μέρος στο γνωστό επαναστατικό κίνημα των Πηχεωνικών, που οργανώθηκε στα 1878-1885 στη Βορειοδυτική Μακεδονία από τον Έλληνα δάσκαλο Άναστάσιο Πηχεώνα από την Άχριδα. Το κίνημα αυτό απέδειξε πραγματικά την ισχυρή παρουσία του ελληνισμού της Βόρειας Μακεδονίας στα τέλη του 19ου αιώνα και αποτέλεσε την άφετηρία της πρώιμης φάσης του μακεδονικού αγώνα⁶. Ο Άλ. Ζουμετικός διατηρούσε στενές συγγενικές σχέσεις με τον Άναστάσιο Πηχεώνα, αφού είχε παντρευθεί την κόρη του άδελφού του Πέτρου, ο οποίος σόθηκε επανειλημμένα από την κατάβωση των Βουλγάρων χάρη στη μεσολάβηση του γαμπρού του. Ο Πέτρος Πη-

1. Βλ. σχετικά και την υπό έκδοση εργασία του Κ. Βακαλόπουλου, Τά ανέκδοτα άπομνημονεύματα του άγνωστου μακεδονομάχου Πέτρου Σουγαράκη από το χωριό Ίβεν Μοναστηρίου, στο περιοδικό «Βαλκανικά Σύμμεικτα» του ΙΜΧΑ (1981).

2. Άρχείο ΙΜΧΑ, φάκελλος Δ 150, Άπομνημονεύματα Ί. Ξανθού, φάκελλος Δ 113, Βιογραφικό σημείωμα Άλεξάνδρου Ζουμετικού.

3. Βλ. σχετικά στής Άγγελικης Β. Μεταλλινού (Π. Τσιώμου), Πάνθεον των Μακεδόνων Άγωνιστών (1896-1914), Θεσσαλονίκη 1951, σ. 50, 52, Κ. Βακαλόπουλου, Άνέκδοτο μητρώο των μαχητών του μακεδονικού αγώνα, σ. 55.

4. Ίωάννου Γ. Ξανθού, Ίστορία της Γευγελής και εθνική δράσις των κατοίκων αυτής και των περίξ χωρίων, Θεσσαλονίκη 1954, σσ. 35-36, 89-93.

5. Παντελής Γ. Τσάλλη, Το Δοξασμένο Μοναστήρι ήτοι Ίστορία της πατριωτικής δράσεως των πόλεων Μοναστηρίου και των περιχώρων από του έτους 1830 μέχρι του 1903, Θεσσαλονίκη 1932, σ. 35. Πρβλ. στής Άγγελικης Β. Μεταλλινού (Π. Τσιώμου), Μακεδονικά σελίδες, Θεσσαλονίκη 1949, σ. 13.

6. Το κίνημα του Άναστασίου Πηχεώνα καθώς και τη θέση του ελληνισμού της Βόρειας Μακεδονίας στα τέλη του 19ου αιώνα εξετάζω σέ προσεχή συνθετική εργασία μου με θέμα «Έθνικοί άγώνες των Ελλήνων της Βόρειας Μακεδονίας (1878-1894). Ή πρώτη φάση του μακεδονικού αγώνα».

ζῶν ὑπῆρξε δάσκαλος καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐλάχιστους Ἑλληνας, ποὺ εἶχαν ἀπομείνει στὴν Ἀχρίδα στὶς ἀρχὲς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα. Στὰ 1916 ἐκτελέστηκε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους¹.

Τὴν εθνικὴ προσφορὰ τῶν Ἑλλήνων δασκάλων καὶ λογίων τῆς Μακεδονίας τὴν ἐποχὴ αὐτὴ περιγράφει παρακάτω ἀνάγλυφα ὁ γιὸς τοῦ Ἀναστάσιου Πηγεῶνα, ὁ Κωνσταντῖνος, στὸν πρόλογο τῶν ἀνέκδοτων ἀκόμη ἀπομνημονευμάτων τοῦ πατέρα του: «Νομίζω πρὸς τοῦτους ὅτι μὲ τὴν δημοσίευσιν ταύτην εὐρίσκω τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρουσιάσω ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ, (ἐννοεῖ τοῦ Ἀναστασίου Πηγεῶνα)², τὸν Ἑλληνα διδάσκαλον τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκικῆς δουλείας, ὁ ὁποῖος εἰς οἰοῦδηποτε βαθμῶν σχολείων καὶ ἂν ἐδίδασκε, δὲν περιώριζε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ λειτουργήματος αὐτοῦ μόνον πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐντὸς τοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ ἐκτός, συναισθανόμενος τὴν ἱερὰν εθνικὴν ἀποστολὴν, ποὺ εἶχε νὰ διαφοιτῆ τὴν κοινωσίαν περὶ τῶν ἱστορικῶν ὑποχρεώσεων καὶ τῶν εθνικῶν καθηκόντων πρὸς τὴν σκλαβωμένην πατρίδα, νὰ ὑποδεικνύη τὴν στάσιν καὶ διαγωγὴν ἐκάστου ὁμογενοῦς ἔναντι τῶν συνοικῶν ἄλλοφύλων εἴτε τῶν Τούρκων, ποὺ κατεδυνάστευαν τὸ ἔθνος μας, εἴτε τῶν ἄλλοδόξων, ποὺ μὲ τὰς προπαγάνδας ὑπενόμουν αὐτό, νὰ συμμετέχη εἰς κάθε εθνικὴν κίνησιν καὶ ἐν ἀνάγκῃ αὐτὸς νὰ ἀναλαμβάνη τὴν πρωτοβουλίαν ἐνεργείας, νὰ εἶναι ὁ στῦλος καὶ τὸ ἐδραίωμα τῆς εθνικῆς ὑπάρξεως τῆς κοινότητος εἰς τὸ χωρίον καὶ εἰς τὴν καμπόλιν καὶ πάντοτε ὁ πρόθυμος συνεργάτης εἰς τὴν πόλιν. Τοιοῦτοι διδάσκαλοι ὑπῆρξαν πολυάριθμοι εἰς τὴν Μακεδονίαν καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀνθελληνικῶν προπαγανδῶν μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ 1912. Δὲν ἐκάμπτοντο πρὸ τῶν ἀπειλῶν καὶ δὲν ἐτρόμαζον ἀπὸ τὰς ἐνέδρας τῶν κομιτατζήδων. Ἔργαζόμενοι ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Μακεδόνων καὶ φρονηματίζοντες αὐτοὺς μὲ τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως δὲ τῆς βουλγαρικῆς τρομοκρατίας καὶ τῆς ἐναντίου αὐτῆς μακεδονικῆς ἀμύνης ἄλλοι ἀγωνιζόμενοι μὲ τὸ ὄπλον ἀνὰ χεῖρας καὶ ἄλλοι ὑπηρετούντες ὡς πράκτορες μυστικοὶ καὶ ὡς γραμματεῖς τῶν εθνικῶν ἐπιτροπῶν, ποὺ ἐφρόντιζον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγῶνος, ὅχι ὀλίγοι ὑπέστησαν τὸν ἄγριον θάνατον μὲ τὸ βουλγαρικὸν δολοφονικὸν ἐγχειρίδιον καὶ ἄλλοι προδοθέντες ἐρρίθθησαν εἰς τὰς τουρκικὰς φυλακὰς πρὸς ἐκτίσιν πολυχρονίου ποινῆς ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ἡ ἀνακρίρυξις τοῦ νεοτουρκικοῦ συντάγματος»³.

3. Τὰ σύντομα ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἰωάννου Ξανθοῦ, ποὺ σώζονται σήμερα, ὅπως ἀνέφερα καὶ παραπάνω, στὰ ἀρχεῖα τοῦ ΙΜΧΑ, εἶναι δακτυλογραφημένα ἀπὸ τὸν ἴδιο σὲ 23 σελίδες σχήματος τετραδίου καὶ φέρουν τὴ χρονολογία 21 Ἰουνίου 1957. Ἐπιγράφονται «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Συνταξιούχου Δημοδιδασκάλου Ἰωάννου Ξανθοῦ. Ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς τοῦ Ἑθνικῆς δράσεως κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα 1878-1903-1909». Ὑστερα ἀπὸ ἓνα σύντομο πρόλογο τοῦ συγγραφέα, ἀκολουθεῖ τὸ πρῶτο μέρος τῶν ἀπομνημονευμάτων, ὅπου ἐξιστοροῦνται οἱ εθνικοὶ ἀγῶνες τοῦ πατέρα του, Γεωργίου Ξανθοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, ἐνῶ στὸ δεύτερο μέρος ἀναφέρεται ὁ ἴδιος διεξοδικὰ στὴ συμμετοχὴ του στὸ μακεδονικὸ ἀγῶνα.

Πολὸ ὀρθὰ σημειώνει ὁ Ἰ. Ξανθός ὅτι ὁ μακεδονικὸς ἀγῶνας δὲν πρέπει νὰ περιοριστεῖ χρονικὰ μόνον στὴν περίοδο 1903-1909⁴. Πραγματικὰ ἡ πρόωμη φάση τοῦ μακεδονικοῦ

1. Ἀρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος ΣΤ 65, Ἀπομνημονεύματα Ἀναστάσιου Πηγεῶνα, σσ. 72-73.

2. Σημείωση τοῦ συγγραφέα.

3. Ἀρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος ΣΤ 65, Ἀπομνημονεύματα Ἀναστάσιου Πηγεῶνα, σσ. ζ'-η'.

4. Ἀρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος Δ 150, Ἀπομνημονεύματα Ἰ. Ξανθοῦ, σ. 1.

ἀγώνα ἀρχίζει μετὴν ἑλληνική ἐπανάσταση τοῦ 1878 στὴ Μακεδονία καὶ τὸ συνέδριο τοῦ Βερολίνου. Τὴν ἴδια ἐποχὴ, ποὺ οἱ Ἕλληνες Δυτικομακεδόνες ἐξεγείρονται καὶ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους, κινητοποιοῦνται καὶ οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῶν περιοχῶν τῆς Στράμνιτσας, τῆς Γευγελῆς, τῆς Δοιτράνης καὶ τοῦ Μελενίκου, ζητοῦν ὅπλα ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ προξενεῖο Θεσσαλονίκης καὶ σχηματίζουν ἑνοπλοὺς ἀντιστασιακοὺς πυρῆνες. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς, συγκαταλόγονται τὴν περιφέρεια Γευγελῆς οἱ Δέλλιος Κοβάτσιης, Στόικος Στοῖδης καὶ Νικόλαος Στοῖδης ἀπὸ τὴν Εἰδομένη (Σέχοβο), οἱ Πέτρος Χαρισιάδης (Χαρτζάνης), Γιάγκος Τάσκος καὶ Θάνος Γιαγκούλας ἀπὸ τὴ Νέγορτσα, οἱ Ἄγγελος Δάκος καὶ Ἄγγελος Ἀθανασίου ἀπὸ τὴν Παρδέιτσα, οἱ Χρήστος Δοιτσίνης, Γεώργ. Διδασκάλου καὶ Γεώργ. Βεζύρης ἀπὸ τοὺς Εὐζώνους (Ματσικόβο), οἱ Γεώργ. Ξανθός (Σίβος ἢ Σίβας) καὶ Νικ. Νικόλτσιης ἀπὸ τὴ Μαρζέντσα, καὶ οἱ Πέτρος Ἀβραμίδης καὶ Ἀθανάσιος Καπετανόπουλος ἀπὸ τὸ Τίκφες. Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' ὅλους αὐτούς, ποὺ ἀνάφερα παραπάνω, πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνας κάτοικοι κινητοποιήθηκαν στὰ 1878 ἀπὸ τὴ Μπογδάντσα, τὸ Στυγιάκοβο, τὸ Σκρά (Λουμνίτσα), τὴν Κάρπη (Τσερνα Ρέκα), τὴν Καστανερή (Μπαρόβιτσα), τὴ Γρίβα (Κριβα), τὴ Γουμένισσα, τὰ Μεγάλα Λιβάδια, τὸν Ἀρχάγγελο (Ὀσσιανη), τὴ Λαγκαδιά (Λουζουντσα) καὶ ἄλλα χωριά¹.

Μετὰ τὸ 1885, δηλαδὴ ὕστερα ἀπὸ τὴν πραξικοπηματικὴν προσάρτηση τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀπὸ τὴ Βουλγαρία, ἡ προσοχὴ τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας στράφηκε, ὅπως εἶναι γνωστὸ, πρὸς τὸ ζωτικὸ χῶρο τῆς Μακεδονίας². Στὴν περιφέρεια Γευγελῆς ἡ διείσδυση τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ αἰσθητὴ, κυρίως ἀνάμεσα στὶς σλαβόφωνες ἀγροτικὲς μάζες. Νέα παιδιὰ μεταφέρονταν καταναγκαστικὰ στὴ Σόφια καὶ σὲ ἄλλες βουλγαρικὲς πόλεις, ὅπου κλείνονταν σὲ εἰδικὰ οἰκοτροφεῖα καὶ σχολεῖα καὶ μωοῦνταν στὰ βουλγαρικὰ σχέδια. Ἀργότερα ἐπέστρεφαν φανατισμένοι στὶς περιοχὰς τους καὶ ἄρχιζαν τὸν πρῶτον τιμητικὸν τοῦ ντόπιου σλαβόφωνου πληθυσμοῦ. Στὸ χωριὸ Μαρζέντσα τῆς Γευγελῆς κοσθεῖ ὡς τὰ 1885 μόνον σλαβόφωνος πληθυσμὸς μετ' ἑλληνικὴ συνείδηση. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ τὴ χρονιά ἐκείνη ἡ παρουσία δύο δασκάλων, τοῦ Χ. Οὐρούμ καὶ τοῦ Χ. Νέγκα, ποὺ εἶχαν ἐκπαιδευθεῖ στὴ Βουλγαρία, συνέβαλε ἀποφασιστικὰ στὴ διάδοση τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας στὴ Μαρζέντσα καὶ στὴ δημιουργία ἰσχυρῆς βουλγαρικῆς κοινότητος, ἡ ὁποία κρατοῦσε ἰδιαίτερα ἐχθρικὴ στάση ἀπέναντι στὸ ντόπιον ἑλληνικὸν στοιχεῖο. Στὶς 6 Ἰανουαρίου τοῦ 1885 συνελήφθησαν στὴ Μαρζέντσα οἱ Γεώργιος Ξανθός καὶ Νικόλαος Νικόλτσιης ὕστερα ἀπὸ σχετικὰ καταγγελίες τῶν ἐξαρχικῶν πρὸς τὶς ντόπιες τουρκικὰς ἀρχὰς μετὴν κατηγορία ὅτι εἶχαν ἐφοδιαστῆ ὅπλα ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν προξενεῖο Θεσσαλονίκης, ὅπως πραγματικὰ εἶχε συμβεῖ. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ τουρκικὰς ἀρχὰς τῆς Γευγελῆς εἶχαν προβεῖ σὲ ἐξονυχιστικὰς ἐρευνὰς στὰ σπίτια τῶν Ἑλλήνων πατριωτῶν τῆς Γευγελῆς καὶ τῶν γύρω χωριῶν, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν ν' ἀνακαλύψουν τίποτε, ἐπειδὴ τὰ ὅπλα ἦταν κρυμμένα σὲ ἀπίθανα μέρη. Ὑστερα ἀπὸ τρεῖς μῆνες καὶ χωρὶς νὰ προηγηθοῦν οἱ σχετικὰς ἀνακρίσεις, ὁ Γ. Ξανθός πέτυχε ν' ἀποφυλακιστῆ προσωρινά, ἀφοῦ πρῶτα δωροδόκησε τὸν Τούρκο ἀρχιφύλακα καὶ μετ' προσωπικὴ ἐγγύηση τοῦ συγκρατουμένου του Ν. Νικόλτσιη. Τότε παρουσιάστηκε ἀμέσως στὸ μητροπολιτικὸν Θεσσαλονίκης Ἀλέξανδρος καὶ τοῦ ἐξιτόρησε τὰ συμβάντα. Ἐκεῖνος, μετ' ἐπὶ σειρά τῶν, ἀφοῦ ἀπευθύνθηκε στὸ βαλὴ, ζήτησε τὴν ἀποφυλακίση τῶν δύο Ἑλλήνων κρατουμένων, ὅπως καὶ τελικὰ πέτυχε ὕστερα ἀπὸ δύο μέρες³.

1. Ἀρχεῖο IMXA, φάκελλος Δ 150, Ἀπομνημονεύματα Ἰ. Ξανθοῦ, σ. 1.

2. E. Vangelos Kofos, Nationalism and Communism in Macedonia, in Macedonia, Thessaloniki 1964, σ. 21.

3. Ἀρχεῖο IMXA, φάκελλος Δ 150, Ἀπομνημονεύματα Ἰ. Ξανθοῦ, σ. 2.

Ἡ κατάσταση ἐπιδεινώθηκε αἰσθητὰ στὰ χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν. Οἱ ἐξαρχικοὶ καὶ τὰ ὄργανα τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας στράφηκαν μὲ ἐκδικητικὴ μανία ἐναντίον τῆς οἰκογένειας τοῦ Γ. Ξανθοῦ, προκαλώντας σημαντικὲς ὑλικὲς ζημιές στὴν ἀγροτικὴ ἰδιοκτησίαν τῆς καὶ ἀπειλώντας μόνιμα τὴ ζωὴ τῶν μελῶν τῆς. Στὰ 1900 κακοποιήσαν ἄγρια ὀλοκλήρη τὴν οἰκογένεια τοῦ Γ. Ξανθοῦ καὶ γιὰ ἕνα μεγάλο χρονικὸ διάστημα ἀπαγόρευσαν στὰ παιδιά του, Κωνσταντῖνο, Ἰωάννη, Σοφία καὶ Μαγδαληνῆ, νὰ συμμετέχουν στὶς ἑορταστικὲς ἐκδηλώσεις, ποὺ πραγματοποιοῦνταν τότε στὴν κεντρικὴ πλατεία τῆς Μαρζέντσας. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1904 ἡ οἰκογένεια τοῦ Γ. Ξανθοῦ κατηγορήθηκε ἀπὸ τοὺς ἐξαρχικούς τοῦ χωριοῦ ὅτι ἐκρυβε κάποιον Ἑλληνα ἀντάρτη στὸ σπίτι τῆς, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ σχετικὲς ἔρευνες τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν οἱ κατηγορίες αὐτὲς ἀποδείχθηκαν ἀβάσιμες.

Στὰ μέσα περίπου τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα εἶχαν ἀπομείνει στὴ Μαρζέντσα μόνο ἑπτὰ ἑλληνικὲς οἰκογένειες. Ἡ τρομακτικὴ στάση καὶ οἱ συνεχεῖς καταπίεσεις τῶν ἐξαρχικῶν καὶ Βουλγάρων εἶχαν ἐκμηδενίσει τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα, ἡ ὁποία στερήθηκε καὶ τὶς πολυτίμες ὑπηρεσίες τοῦ Ἑλληνα ἱερέα τοῦ χωριοῦ. Μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Γ. Ξανθοῦ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ ἱερέα ὁ Γ. Λέσιος, ὁ ὁποῖος λειτουργοῦσε γιὰ δύο χρόνια στὴν ἐκεῖ ἑλληνικὴ ἐκκλησία. Ἡ κατάσταση ὅμως ἐκτραχύνθηκε ἀργότερα μὲ τὴ βάνανση κακοποίηση τοῦ Ἑλληνα ἱερέα καὶ τὴν ὀξεία διαμάχη, ἀνάμεσα στὸ ἑλληνικὸ καὶ βουλγαρικὸ πληθυσμακὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν κατοχὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Τὸ Μάιο τοῦ 1904, ὕστερα ἀπὸ σκληροὺς δικαστικὸς ἀγῶνες, — ὁ Γ. Ξανθὸς ἐκπροσώπησε τὴν ἑλληνικὴ κοινότητα —, ἡ ἐκκλησία ἐπιδικάστηκε ἀπὸ τὶς τουρκικὲς ἀρχὲς τῆς Γευγελῆς στοὺς Ἑλληνας¹.

Νὰ πῶς περιγράφει παρακάτω, στὰ ἀπομνημονεῦματά του, ὁ Ἰ. Ξανθὸς τὸ διάλογο, ποὺ εἶχε ὁ πατέρας του Γεώργιος μὲ τὸν καϊμακάμη στὸ δικαστήριο γιὰ τὴν ὑπόθεση τῆς ἐκκλησίας:

Γ. Ξανθός ς: Καϊμακάμ Ἐφέντη, (Κύριε Ὑποδιοικητά), ὁ κάθε Νόμος τοῦ Κράτους καὶ τὸ κάθε φερμάνιον τοῦ Σουλτάνου ἐκδίδονται διὰ νὰ ἐξασφαλίζεται τὸ δίκαιον τοῦ καθενός· καὶ ἐγὼ σέβομαι καὶ τιμῶ τοὺς Νόμους καὶ τὸ φερμάνιον τοῦ Παντισιάχ μας (Σουλτάνου) πλὴν ὅμως θὰ μοῦ ἐπιτρέψητε νὰ κάμω ἕνα ἐρώτημα;

Καϊμακάμ ς: Ἐχετε τὴν ἄδειαν.

Ξανθός ς: Καϊμακάμ Ἐφέντη, θέλω νὰ μάθω ὅταν ἐκτίσθη ἡ ἐκκλησία αὐτὴ τὸ Σουλτανικὸν φερμάνιον ἐπ' ὄνοματι τίνος ἐξεδόθη; Ἐπ' ὄνοματι τοῦ Πατριάρχου ἢ τοῦ Ἐξάρχου;

Καϊμακάμ ς: Ὅλοι αἱ παλαιαὶ ἐκκλησίαι ἐκτίσθησαν ἐπ' ὄνοματι τοῦ Πατριάρχου, διότι τότε δὲν ὑπῆρχον Βούλγαροι εἰς τὴν Μακεδονίαν, οὔτε καὶ Ἐξάρχος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ξανθός ς: Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν πληροφορίαν, ἀλλὰ θὰ σᾶς παρακαλέσω, ἂν εἶναι δυνατόν, νὰ κάμω καὶ ἄλλο ἐρώτημα.

Καϊμακάμ ς: Ἐχετε καὶ ἄλλην τὴν ἄδειαν.

Ξανθός ς: Καϊμακάμ Ἐφέντη, ὅταν πεθάνῃ ἕνας πατέρας ποῖος δικαιούται νὰ εἶναι κληρονόμος τῆς περιουσίας του;

Καϊμακάμ ς: Τὴν περιουσίαν τοῦ ἀποθανόντος πατρὸς τὴν κληρονομοῦν τὰ παιδιά ἢ καὶ οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς του.

Ξανθός ς: Τότε, Καϊμακάμ Ἐφέντη, ἐγὼ πρέπει νὰ κατέχω τὴν ἐκκλησίαν, διότι ἐγὼ εἶμαι Πατριάρχικος καὶ ἐγὼ εἶμαι παιδί του, ἐνῶ οἱ Βούλγαροι εἶναι Ἐξαρχικοί καὶ ξένοι πρὸς τὸν Πατριάρχην.

1. Ἀρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος Δ 150, Ἀπομνημ. ονεύματα Ἰ. Ξανθοῦ, σ. 3.

Ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἓνας ἐκ τῶν Ὁθωμανῶν Συμβούλων τοῦ Καϊμακάμη, ὁ Σαζαήρ Ἐφέντης ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τῆς ἐμπνευσμένης καὶ πολὺ ὀρθῆς ἀπάντησώς τοῦ πατρὸς μου Γ. Ξανθοῦ ἐσηκώθη ἐκ τῆς θέσεώς του, κατηυθύνθη πρὸς τὸν πατέρα μου, ἐκτύπησεν αὐτὸν ἐλαφρῶς εἰς τὸν ὄμον του διὰ τῆς χειρὸς του καὶ τοῦ εἶπε: «Καζαντὴν Γιώργε Τσιρ-ματζή», ἐκέρδισες τὴν δίκην κ. Γωργή»¹.

Ἡ σημαντικὴ αὐτὴ ὁμῶς ἐπιτυχία ἐξόργισε τὴν ἀντίπαλὴ μερίδα, ἡ ὁποία κατέλαβε τὴν ἑλληνικὴ ἐκκλησία τὸ Μ. Σάββατο τοῦ 1905, ἀλλὰ τὸ ἴδιο βράδυ ἡ οἰκογένεια τοῦ Γ. Ξανθοῦ, οἱ γιοὶ τοῦ Ἰωάννης καὶ Κωνσταντίνος, κατόρθωσαν νὰ διώξουν τοὺς Βουλγάρους καὶ νὰ τελέσουν τὴν Ἐνάστασιν².

Ὁ Κωνσταντίνος Ξανθὸς συμμετεῖχε ὡς ὀπλίτης στὸ ἀνταρτικὸ σῶμα τοῦ καπετὰν Κωστάκη Οἰκονόμου³ στὶς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Στὸ σῶμα αὐτὸ εἶχαν στρατολογηθεὶ ἐπίσης καὶ ἄλλοι νέοι τῆς Γευγελῆς, ὅπως ὁ Ἀντώνιος Μπισίρης, ὁ Γεώργ. Μόσχος, ὁ Λάζαρος Ράλλης, ὁ Θάνας Ντοκτόρης καὶ ἄλλοι⁴. Στὰ 1907 ἡ οἰκογένεια τοῦ Γ. Ξανθοῦ ἐγκαταστάθηκε μόνιμα στὴ Γευγελή. Στὶς 17 Μαΐου τοῦ 1913 ὁ Γ. Ξανθὸς συνελήφθη καὶ δολοφονήθηκε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους μαζί με ἄλλους Ἑλληνες πατριώτες τῆς Γευγελῆς⁵.

4. Ὁ γιὸς του, Ἰωάννης Ξανθός, γεννήθηκε στὴ Μαρζέντσα στὰ 1885. Φοίτησε στὸ ἑλληνικὸ δημοτικὸ σχολεῖο τῆς Γευγελῆς, στὸ γυμνάσιο τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀπὸ τὸ 1901 στὸ ὑποδιδασκαλεῖο τῆς ἴδιας πόλης, ἀπὸ ὅπου καὶ ἀποφοίτησε. Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1903 ὁ Ἰ. Ξανθὸς διορίστηκε γιὰ πρώτη φορὰ δάσκαλος στὸ χωριὸ Βραχιά (Καγιαλή), ὅπου εἶχε σχηματιστεῖ τριμελὴς ἐθνικὴ ἐπιτροπὴ ἄπὸ τοὺς Μήτσο Πασά, τὸν ἱερέα Δημήτριον Σκενδέρη καὶ τὸν Δημήτριον Γεωργάκη, οἱ ὅποιοι συντόνιζαν τὶς ἐνέργειές τους γιὰ τὴ διεξαγωγὴ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὡς τέταρτο μέλος τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς προστέθηκε καὶ ὁ Ἰ. Ξανθός. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀνέπτυξε σημαντικὴ ἐθνικὴ δραστηριότητα καὶ πολλὰς φορὰς κινδύνευσε νὰ χάσει τὴ ζωὴ του, ὅπως περιγράφει ὁ ἴδιος ἀναλυτικὰ στὰ ἀπομνημονεῦμά του⁶.

Ὅταν ἡ θέση τοῦ ἔγινε ἰδιαίτερα ἐπισφαλὴς στὴ Βραχιά, ὁ Ἰ. Ξανθὸς διορίστηκε δάσκαλος στὰ 1905 στὴ Γευγελή. Κατὰ τὴν παραμονὴ του στὴν περιοχὴ ἐκείνη ἀνέλαβε ἐπικίνδυνες ἀποστολὰς καὶ συνέβαλε ἀποφασιστικὰ στὴν ἀποτελεσματικότερη διεκπεραίωση τῶν ἑλληνικῶν στρατιωτικῶν ἀποστολῶν. Ἐτσι τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1905 ὁ Ἰ. Ξανθός κατόρθωσε νὰ περάσει μεταμφιεσμένο τὸν καπετὰν Ζήρα⁷ ἀπὸ τὸν Ἀξιὸ καὶ νὰ τὸν μεταφέρει ἀπὸ τὴ Γευγελή στὸ χωριὸ Μπογορόιτσα. Παράλληλα, τὸ Φεβρουάριο τοῦ ἴδιου χρόνου, παρέδωσε στὸν ἀρχηγὸ τῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων καπετὰν Δράγα ἢ Γεώργιο Κακουλίδη⁸, ποὺ βρισκόταν τότε στὴ Νέγορτσα, ἐμπιστευτικὸ ἐγγράφον ἐκ μέρους τοῦ ἀρχι-

1. Ἀρχεῖο IMXA, φάκελλος Δ 150, Ἀπομνημονεῦματα Ἰ. Ξανθοῦ, σ. 5.

2. Ἀρχεῖο IMXA, φάκελλος Δ 150, Ἀπομνημονεῦματα Ἰ. Ξανθοῦ, σ. 4-7.

3. Κ. Β α κ α λ ὀ π ο υ λ ο υ, Ἀνέκδοτο μητρώον τῶν μαχητῶν τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνα, σ. 90.

4. Γιὰ τοὺς ἄνδρες τοῦ σώματος τοῦ Κωστάκη Οἰκονόμου βλ. Κ. Β α κ α λ ὀ π ο υ λ ο υ, ἔ.ἀ., σσ. 90-91.

5. Ἀρχεῖο IMXA, φάκελλος Δ 150, Ἀπομνημονεῦματα Ἰ. Ξανθοῦ, σσ. 7-8.

6. Ἀρχεῖο IMXA, φάκελλος Δ 150, Ἀπομνημονεῦματα Ἰ. Ξανθοῦ, σσ. 8-15.

7. Π. Τ σ ά μ η τ α, Μακεδονικὸς Ἄγών, σσ. 229, 338, ὅπου καὶ ὀρισμένες ἐνδείξεις γιὰ τὴ δραστηριότητα τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Γεώργιου Ζήρα κατὰ τὸ μακεδονικὸ ἀγῶνα.

8. Γιὰ τὴν δραστηριότητα τοῦ Γεώργιου Κακουλίδη ἢ Δράγα κατὰ τὸ μακεδονικὸ ἀγῶνα βλ. στοῦ Ἀ θ α ν α σ ί ο υ Σ ο υ λ ι ώ τ η - Ν ι κ ο λ α ἰ ἴ δ η, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀ-

ερατικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Γευγελῆς Λεοντίου. Τὸ Πάσχα τοῦ 1906 συμμετεῖχε ἐνεργᾶ στὴν ἐπικίνδυνη πορεία τῆς διμοιρίας τοῦ ὀμαδάρχη καπετάν Στέλιου, ποῦ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ Κρήτες καὶ ἄλλους Ἑλληνας ἀπὸ τὴ νότια Ἑλλάδα, διὰ μέσου τοῦ Ἄξιου ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Μπογδάντσα στὴ Νέγορτσα. Ἡ ἐπιχείρηση αὐτὴ, ὅπως ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος, λίγο ἔλλειψε νὰ τοῦ στοιχίσει τὴ ζωὴ του¹.

Στὰ 1911-1912 ὁ Ἰ. Ξανθὸς διορίστηκε δάσκαλος στὴ Μπογδάντσα. Μαζὶ μὲ τὸ Στρωμνισιώτη διευθυντὴ τοῦ σχολείου Ἡφαιστίωνα Μούλκα² ἀγωνίστηκε σκληρὰ γιὰ τὴν ἀποπεράτωση τοῦ διώροφου ἐξατάξιου ἑλληνικοῦ διδασκῆριου. Στάλθηκε ἐπανεπιλημμένα στὴ Θεσσαλονικὴ μὲ αἴτηση τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τῆς Μπογδάντσα καὶ τοῦ ἐπισκόπου Πολυανῆς Παρθένιου γιὰ τὴ χορήγηση ὕλικῆς βοήθειας ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου Θεσσαλονίκης, ποῦ πρόσφερε τελικὰ 30.000 τουρκικῆς λίρας³.

Στὶς ἀρχὲς Ἀπριλίου τοῦ 1914 ὁ Ἰ. Ξανθὸς εἰδοποίησε ἐγκαιρὰ τὶς ἑλληνικὲς στρατιωτικὲς ἀρχὲς τῆς Γουμένισσας γιὰ τὴν ἐπικείμενη εἰσβολὴ βουλγαρικῆς ἀνταρτικῆς ὀμάδας στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος κοντὰ στὸ ἑλληνικὸ φυλάκιο τῆς Λούμνιτσα (Σκρῆ). Λίγες μέρες ἀργότερα ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐξόντωσε τὴ βουλγαρικὴ ὀμάδα. Ἀνάλογες σὲ σημασίαι εθνικὲς ὑπηρεσίαι πρόσφερε ὁ Ἰ. Ξανθὸς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς διδασκαλικῆς ὑπηρεσίας του στὸ Σέχοβο, τὴ σημερινὴ Εἰδομένη. Τὸ 1915 μετατέθηκε στὸ χωριὸ Πέλλα ('Αγιοὶ Ἀπόστολοι) τῶν Γιαντισῶν. Τὸ 1940 κατατάχθηκε ὡς ἐθελοντῆς στὸ τμήμα «Ψυχαγωγίας τοῦ Στρατιώτη» τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ ὑπῆρξε ἐκεῖ μέχρι τὴ λήξιν τοῦ ἑλληνο-ιταλικοῦ πολέμου. Ὁ Ἰ. Ξανθὸς τιμῆθηκε μὲ πολυάριθμα διπλώματα καὶ μετὰλλια γιὰ τὴν προσφορὰ του στὸ μακεδονικὸ ἀγῶνα⁴.

5. Ἀπὸ μιὰ ἄλλη γεωγραφικὴ περιοχὴ τῆς Βόρειας Μακεδονίας, τὸ Μοναστήρι, κατὰγεται ὁ γνωστὸς Ἑλληνας γυμνασιάρχης Ἀλέξανδρος Ζουμετικός, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε στὶς 25 Ἀπριλίου τοῦ 1861. Τὶς σχετικὲς εἰδήσεις γιὰ τὴν εθνικὴ δραστηριότητά του ἀντὶλοῦμε ἀπὸ ἓνα δωδεκάσελιδο δακτυλογραφημένο κείμενο, τὸ ὁποῖο εἶναι γραμμμένο ἀπὸ τὴν κόρη του Ὁλγα Κωνσταντοπούλου καὶ σώζεται σήμερὰ στὰ Ἀρχεῖα τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Φέρει τὸν τίτλο «Συνοπτικὸν Βιογραφικὸν Σημείωμα περὶ τῆς εθνικῆς κ.λ.π. δράσεως τοῦ ἀειμνήστου Ἀλεξάνδρου Ζουμετίκου διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Βερολίνου καὶ Γυμνασιάρχου Μοναστηρίου-Κορυτσᾶς-Ἀδριανουπόλεως-Κομοτινῆς καὶ Ναούσης—Βάσει ἀφηγήσεων τῆς χήρας συζύγου του (ὑπὸ τῆς θυγατρὸς του Ὁλγας Κωνσταντοπούλου)».

Ὁ Ἄλ. Ζουμετικός τελείωσε τὶς γυμνασιακῆς σπουδῆς του στὸ Μοναστήρι. Στὰ 1876 φοίτησε στὴ Φιλοσοφικὴ σχολὴ Ἀθηνῶν καὶ στὰ 1880 πῆρε τὸ πτυχίον τῆς φιλολογίας.

γών, Ἡ «Ὁργάνωσις Θεσσαλονίκης» 1096-1908, Θεσσαλονικὴ 1959, σ. 77. Ἀρχεῖον Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος Πηνελόπης Δέλτα, 3 Παναγιώτη Παπατζανετέα, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγῶν (Ἀπομνημονεύματα), ἐπιμέλεια Λουίζας Συνδίκου-Λαούρδα, ἔκδοσις IMXA, Θεσσαλονικὴ 1960, σ. 2, 42, D. D a k i n, The Greek Struggle in Macedonia (1897-1913), σ. 201, Δημητρίου Ν. Κάκκαβου, Ἀπομνημονεύματα (Μακεδονικὸς Ἀγῶν), Θεσσαλονικὴ 1972, σσ. 51-52, 93, 170, Π. Τ σ ά μ η, ἔ.α., σσ. 225, 291, 295.

1. Ἀρχεῖο IMXA, φάκελλος Δ 150, Ἀπομνημονεύματα Ἰ. Ξανθοῦ, σσ. 15-20.

2. Ἀθανάσιου Α. Ἀγγελόπουλου, Βόρειος Μακεδονία, Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Στρωμνίτσης, Τοπογραφία-Ἱστορία-Ἐκκλησία-Παιδεία-Ἐθνικὴ καὶ Κοινωνικὴ Ζωή, Ἀπομνημονεύματα Κ. Μπόνη, Θεσσαλονικὴ 1960, σ. 130, ὕποσ. 1.

3. Ἀρχεῖο IMXA, φάκελλος Δ 150, Ἀπομνημονεύματα Ἰ. Ξανθοῦ, σ. 20.

4. Ἀρχεῖο IMXA, φάκελλος Δ 150, Ἀπομνημονεύματα Ἰ. Ξανθοῦ, σσ. 21-23.

Κατά τη χρονική περίοδο 1880-1888 ἐργάστηκε ὡς καθηγητὴς στὸ ἑλληνικὸ γυμνάσιο τοῦ Μοναστηρίου καὶ παράλληλα ἀνέπτυξε σημαντικὴ ἔθνικὴ δράση συμμετέχοντας μαζί με πολλοὺς Ἑλλήνες δασκάλους, καθηγητὲς καὶ προκρίτους στὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ Ἀναστάσιου Πηχεῶνα. Στὰ 1888 φοιτᾷ ἀρχικὰ στὴ Φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ Göttingen (Γοττίνγη) καὶ ἔπειτα στὴ Φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ Βερολίνου, ἀπὸ ὅπου πήρε ὕστερα ἀπὸ 6 χρόνια τὸ δίπλωμα τῆς Φιλοσοφίας καὶ ἀναγορεύθηκε διδάκτορας. Τὸ θέμα τῆς διατριβῆς του ἀναφερόταν στὴν προσωπικότητα τοῦ Μ. Ἀλέξανδρου. Κατὰ τὴ φοίτησή του στὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια ὁ Ἄλ. Ζουμετικός εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσει παραδόσεις καὶ φροντιστήρια ὀρισμένων ἐπιφανῶν Γερμανῶν ἐπιστημόνων, ὅπως τοῦ Mommsen, Kirchof, Wilamowitz-Möllendorf καὶ ἄλλων¹.

Μετὰ τὴν ἀναγόρευσή του σὲ διδάκτορα τῆς Φιλοσοφίας, οἱ ἀρμόδιοι πανεπιστημιακοὶ κύκλοι τοῦ πρόσφεραν τὴ θέση τοῦ ὑψηγῆτῆ στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου, ἀλλὰ ὁ Ἄλ. Ζουμετικός, φλεγόμενος ἀπὸ ἐνθερμο πατριωτισμὸ, προτίμησε νὰ ἐπιστρέψει στὴν πατρίδα του καὶ νὰ διδάξει στὸ ἑλληνικὸ γυμνάσιο τοῦ Μοναστηρίου. Ἐὰν γυμνασιάρχης ἀνέπτυξε σημαντικὴ ἔθνικὴ δράση κατὰ τὸ μακεδονικὸ ἀγῶνα καὶ ἀπέτελεσε ἓνα ἀπὸ τὰ δυναμικότερα στελέχη του. Στὰ 1903 συναντήθηκε μυστικὰ στὴν Ἀθήνα μετὸ διάδοχο Κωνσταντῖνο καὶ ἄλλα σημαντικὰ πολιτικὰ πρόσωπα καὶ τότε κατέστρωσαν τὰ ὀριστικὰ σχέδια γιὰ τὴ διάβαση τῶν ἑλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ἀπὸ τὸν Ἀλιάκμονα πρὸς τὴ Βορειοδυτικὴ Μακεδονία. Πάρθηκε ἀκόμη ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἐπιβολὴ σκληρῶν ἀντιποίνων στὶς βουλγαρικὰς ὁμάδες ποῦ δρούσαν στὶς περιοχὰς ἐκεῖνες².

Κατὰ τὴν παραμονή του στὸ Μοναστήρι ὁ Ἄλ. Ζουμετικός ἀντιμετώπισε με ἐπιτυχία τίς σκευωρίες τῶν ὀπαδῶν τῆς βουλγαρικῆς καὶ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας καὶ ἔθεσε πολλὰς φορὲς σὲ κίνδυνο τὴ ζωὴ του, ὑπερασπιζόμενος τοὺς συμπατριῶτες του, ἀπὸ τὴν καταδίωξη τῶν βουλγαρικῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων καὶ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Στὰ 1904 παρασημοφορήθηκε μετὸν ἀργυρὸ σταυρὸ τοῦ τάγματος τοῦ Σωτήρος³. Τὴν ἴδια χρονιά ἰδρύθηκε στὸ Μοναστήρι ἡ «Ἐσωτερικὴ Ὀργάνωσις» μετὸ πρωτοβουλία τοῦ μεγάλεμπυρου Σπύρου Δούμα, τοῦ χειρουργοῦ Σταύρου Νάλη καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Μιχαήλ. Γιὰ τὴ συγκρότηση τῆς ὀργάνωσις αὐτῆς, ποῦ ἀπέβλεπε στὸ συντονισμὸ τῶν ἑλληνικῶν ἐνεργειῶν γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς δράσις τῶν βουλγαρικῶν σωμάτων, ἐργάστηκαν μετὸ ζῆλο οἱ Θεόδωρος Μόδης, Ἄλεξ. Ζουμετικός, Δημ. Μάρκου καὶ ἄλλοι⁴.

Ἡ προκλητικὴ στάση πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκπροσώπων τοῦ πατριαρχείου τῆς Βόρειας Μακεδονίας στὰ τέλη τοῦ 19ου καὶ στὶς ἀρχὰς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα προκάλεσε, ὅπως εἶναι γνωστὸ, σημαντικὴ ἀναταραχὴ ἀνάμεσα στὶς πολυάριθμες μάζες τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, δημιουργήσε πρόσφορο ἔδαφος γιὰ τὴ διείδυση τῶν ξένων προπαγανδῶν καὶ ὑπῆρξε ἡ κυριότερη ἀφορμὴ γιὰ τὴ διακοπὴ τῆς συνεργασίας τῶν Ἑλλήνων προέδρων τῆς Μακεδονίας μετὸς κατὰ τόπους μητροπολίτες⁵. Ἔτσι καὶ στὸ Μοναστήρι ἡ παράλογη στάση τοῦ μητροπολίτη Πελαγονίας Ἰωακείμ Φοροπόου⁶, ποῦ ἀπαιτοῦσε ἀπὸ

1. Ἀρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος Δ 113, Βιογραφικὸ σημεῖωμα Ἄλ. Ζουμετικού, σ. 1.

2. Ἀρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος Δ 113, Βιογραφικὸ σημεῖωμα Ἄλ. Ζουμετικού, σ. 2.

3. Ἀρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος Δ 113, Βιογραφικὸ σημεῖωμα Ἄλ. Ζουμετικού, σσ. 3-6.

4. Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ τὰ εἰς Θράκην γεγονότα, Γενικὸν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ, ἐκδ. Διεύθυνσης Ἱστορίας Στρατοῦ, Ἀθῆναι 1979, σσ. 211-212.

5. Βλ. σχετικὰ στοῦ Ν. Β λ ἄ χ ο υ, Τὸ Μακεδονικὸν ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, σσ. 127-219.

6. Γιὰ τὴν παραμονὴ τοῦ Ἰ. Φορόπουλου στὸ Μοναστήρι (1903-1906) βλ. στοῦ Ἀθ α ν α σ ί ο υ Γ ρ. Γ ε ρ ο μ ι χ α λ ο ῦ, Ἰωακείμ Φορόπουλος, Μητροπολίτης Πελαγο-

κάθε Έλληνα εκπαιδευτικό ένα όρισμένο χρηματικό ποσό, συνάντησε τη σφοδρή αντίδραση του 'Αλ. Ζουμετίκου, ο οποίος διαφώνησε μαζί του και για άλλα επείγοντα εθνικά θέματα. 'Η διακοπή της συνεργασίας των δύο ανδρών κατέληξε τελικά στην αναχώρηση του 'Αλ. Ζουμετίκου από τὸ Μοναστήρι τὸ 1905, πού φοβήθηκε μήπως ἡ διαμάχη ἐκείνη πάρει ἐπικίνδυνες διαστάσεις και ἐκτεθεὶ ἀνεπανόρθωτα ἡ θέση του 'Ελληνα μητροπολίτη. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς και ἀρνήθηκε τις προτάσεις ὀρισμένων 'Ελλήνων ἐφόρων του Μοναστηρίου, πού προθυμοποιήθηκαν νὰ ἐνεργήσουν γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση του 'Ι. Φοροπούλου¹.

Μαζί με τὸν 'Αλ. Ζουμετίκο παραιτήθηκαν και οἱ καθηγητὲς του ἑλληνικοῦ γυμνασίου Μιχαήλ Πέτρου, Εὐάγγελος Τσιουπτσές, Βασίλειος Νώτης, Παντελῆς Νάκας και ὀρισμένοι ἄλλοι, οἱ ὅποιοι διορίστηκαν σὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς Μακεδονίας. 'Ο Ζουμετίκος μετατέθηκε στὴν 'Αδριανούπολη και στὰ 1906 ἤλθε στὴν Κοριτσά, ὅπου ὀργάνωσε δύο ἀνταρτικά σώματα μετὴ τῆς συνεργασίας του Τάκη Μάρκου. 'Η ἐντονη εθνικὴ δράση του ἀνησύχησε σὲ σημαντικό βαθμὸ τις ντόπιες τουρκικὲς ἀρχές. Τὸ Σεπτέμβριο του 1908 στάλθηκε και πάλι στὴν 'Αδριανούπολη, ὅπου ἐργάστηκε σκληρὰ γιὰ τὴν ἀναχαίτηση τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν στὴ Θράκη. Κατὰ τὴ διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου προσφέρθηκε νὰ διδάξει δωρεάν στὸ ἑλληνικὸ γυμνάσιο τῆς 'Αδριανούπολης μαζί με τοὺς ἄλλους 'Ελληνες καθηγητὲς. 'Η πρωτοβουλία του αὐτὴ εἶχε σὰν συνέπεια νὰ συννεχιστεῖ ἀμείωτη ἡ λειτουργία του ἑλληνικοῦ γυμνασίου, στὸ ὁποῖο φοιτοῦσαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη 500 περίπου μαθητὲς. 'Η ἀπελευθέρωση τῆς 'Αδριανούπολης (1920) και ἡ σύντομη ἐκκένωση τῆς Θράκης ἀπὸ τοὺς 'Ελληνες δύο χρόνια ἀργότερα, βρῆκε τὸν 'Αλ. Ζουμετίκο νὰ διδάσκει στὸ γυμνάσιο τῆς Κομοτινῆς ὡς τὰ 1924, ὅποτε και μετατέθηκε στὴ Νάουσα. 'Εκεῖ πέθανε στὶς 7 Σεπτεμβρίου του 1929 και κηδεύθηκε μετὴ δημόσια δαπάνη².

Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου
τοῦ Αἵμου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Δημοσιεύονται ἐδῶ ἔντεκα ἐπιγραφὲς ἀπὸ τὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς Μακεδονίας. 'Οκτὼ ἀπὸ αὐτὲς ἦταν ἀγνωστες, ἐνὸς μίας ἀπὸ τὴν Καστοριά, ἀν και γνωστὴ, δὲν δημοσιεύτηκε ποτέ. 'Αναδημοσιεύεται ἐπίσης μία ἐπιγραφή ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη μετὴ ὀρισμένες διορθώσεις και σχολιάζεται τέλος μίας σὲ εἰκόνα τῆς μονῆς Βατοπεδίου.

1. Θεσσαλονίκη. Συλλογὴ Ροτόνας. 'Επιγραφή σὲ μάρμαρο (δὸς αἰ.).

Δ Γ Ε Ι Ο Υ Α Β Ρ Ε Τ Ε Ι Ο Υ

ΑΓΕΙΟΥ ΛΑΒΡΕ(Ν)ΤΕΙΟΥ

νιας (1903-1906), Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 29-31, του ἰ δ ἰ ο υ, 'Η εθνικὴ δράσις του μητροπολίτου Πελαγονίας Ἰωακείμ Φοροπούλου και αἱ ἐκθέσεις αὐτοῦ, Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 17-22.

1. 'Αρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος Δ 113, Βιογραφικὸ σημεῖωμα 'Αλ. Ζουμετίκου, σσ. 6-7.
2. 'Αρχεῖο ΙΜΧΑ, φάκελλος Δ 113, Βιογραφικὸ σημεῖωμα 'Αλ. Ζουμετίκου, σσ. 8-12.